

**PLAN
for
utvikling av
Norsk Skogfinsk Museum**

**Grue Finnskog 23.01.2024
Vedtatt av styret 01.02.2024**

Innhold

Forord	3
1. Skogfinnenes historie og kulturinnhold.....	4
2. Fornorskningen av skogfinnene startet helt fra innvandringen på 1600-tallet.....	5
3. Den skogfinske identiteten vokser fram igjen fra bølgedalen utover 1900-tallet	6
4. Stiftelsen Norsk Skogfinsk Museum	10
4.1 Museets organisasjon.....	10
4.2 Norsk Skogfinsk Museums visjon og misjon.....	10
4.3 Norsk Skogfinsk Museum og frivilligheten	11
4.4 Norsk Skogfinsk Museum og skogfinske organisasjoner	12
5. Arbeid for nytt museumsbygg 2013-2021.....	12
6. Norsk Skogfinsk Museums samlinger	13
6.1 Samlingenes karakter	14
6.2 Størrelsen av Norsk Skogfinsk Museums samlinger	14
6.3 Norsk Skogfinsk Museums anlegg og besøkssteder	14
6.4 Magasin for samlinger	16
7. Berging av skogfinske bygninger og fredning.	16
8. Framtidige roller og oppgaver	18
8.1 Offentlige føringer	18
8.2 Norsk Skogfinsk Museums rolle som museum.....	18
8.3 Sannhets- og forsoningskommisjonens forslag i sin rapport.....	18
8.4 Bygningsvernssenter/kunnskapssenter for skogfinsk byggeskikk og kulturmiljø	20
8.5 Konklusjon på roller for Norsk Skogfinsk Museum.....	21
9. Norsk Skogfinsk Museum og potensialet i den skogfinske historien og kulturen.	21
10. Norsk Skogfinsk Museum og framtidig behov.	23
10.1 Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport som faktor i utviklingen – forsoning, konsekvenser og handling	23
10.2 Bygningsmessige behov.....	23
10.3 Behov for stillinger.....	24
10.3.1 Dagens stillinger	24
10.3.2 Tanker til grunn for stillingsbehovet ved museet	24
11. Norsk Skogfinsk Museums behov for stillinger med nytt museumsbygg og mange års etterslep i bevilgninger	25
11.1 Plan for stillingsutvikling for 2024-2025	25
12. Behov for økonomisk utvikling av Norsk Skogfinsk Museum de nærmeste årene	28
13. Forslag til oppfølging med videre utredninger og planer	28
Vedlegg: Relevante offentlige dokumenter	28

Forord

Planen er utarbeidet på oppdrag fra styret i Norsk Skogfinsk Museum av en arbeidsgruppe bestående av Dag Raaberg, Birger Nesholen, Anders Jan Larsson og Suzanne Palmquist.

Denne planen er ikke en altomfattende plan for museet. Den tar utgangspunkt i museets situasjon ved inngangen til 2024 og skisserer utviklingen de nærmeste årene, på bakgrunn av flere viktige momenter som påvirker museets situasjon for utvikling i drift, oppgaver og funksjoner de nærmeste 2-3 årene. Slike momenter er spesielt:

- Det nye museumsbygget, med byggestart tidlig vår 2024.
- Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport av 1. juni 2023 som foreslår konkrete samfunnsoppgaver for Norsk Skogfinsk Museum.
- Rapport fra utredningen «Et kunnskapssenter for skogfinsk byggeskikk og kulturmiljø», forprosjektrapport 23. mars 2023 fra Grue kommune, medfinansiert av Riksantikvaren og Innlandet fylkeskommune.

Interessen for den skogfinske historien og kulturen har vært i kontinuerlig vekst over mange år. Mengden henvendelser og besøk til Norsk Skogfinsk Museum har økt betraktelig gjennom årene. I 2014 hadde museet 14.000 besøkende, i 2022 snaut 22.000. Denne økningen har museet måttet håndtere uten økt bemanning.

Sannhets- og forsoningskommisjonens arbeid og besøk på Finnskogen, og særlig kommisjonens rapport, har skapt en ytterligere bølge av interesse og oppmerksomhet, både på skogfinnene og på museet. I denne nye bølgen har museet deltatt i flere paneldebatter og arrangementer i 2022 og særlig i 2023, ved bl.a. to tilfeller initiert av Den norske kirke, Norges Museumsforbund, Kultur- og likestillingsdepartementet, Kulturrådet/Kulturdirektoratet, Nasjonalbiblioteket, UiO/Høgskolerådet, og flere. Ikke i noe tidligere år har skogfinner blitt omtalt så mange ganger i det offentlige rom som i 2023. Dette har ført til en mengde nye og arbeidskrevende henvendelser til museet.

Det nye museumsbygget vil bli åpnet ettersommer/høsten 2025. For første gang i Norge kan bredden i den skogfinske kulturen vises, og museet kan ta imot langt flere besøkende gjennom hele året. Dette blir en helt ny situasjon for museet, og en helt ny situasjon for minoritetens formidling av sin historie og nåtid.

Denne planen skisserer ønsket utvikling for museet, og det som vil trenge av virkemidler for å kunne skape denne utviklingen. **Med det nye museumsbygget vil økning av antall stillinger ved museet være helt avgjørende.**

Denne planens historiske del om skogfinnenes innvandring, kultur og historie i Norge er kort og skissemessig, der vi forutsetter at det finnes en viss grunnkunnskap om skogfinnenes historie og kulturinnhold.

Kapitlet om framveksten av initiativ for det skogfinske fra 1930-tallet til i dag presenteres i stikkordsform for å vise at initiativet til Norsk Skogfinsk Museum, som ble tatt på 1990-tallet, var en naturlig oppfølging av den framveksten av skogfinsk identitet som da allerede hadde utviklet seg gjennom et par generasjoner.

Kulturvern er ikke bare å ta vare på asken, **men også å holde ilden ved like.**

Fritt etter Bente Imerslund

1. Skogfinnenes historie og kulturinnhold

Den folkegruppen som utvandret fra det indre av Finland til Skandinavia fra slutten av 1500-tallet fikk i Finland betegnelsen *metsäsuomalaiset*, som direkte oversatt betyr *skogfinner*. Dette var i den tiden da Finland var *Den östra rikshalvan* av Sverige, og dermed var utvandringen til Sverige bare en forflytning innen samme riket. Utvandring ble det formelt sett først når de innvandret til Norge.

Selv om det i flere hundre år hadde vært tilflytting av finner som arbeidskraft til Sverige, hadde forflytningen utover 1600-tallet en annen bakgrunn enn tidligere. Hovedårsaken til denne forflytningen var svedjebruks-bønders ønske om nye og bedre granskoger for å kunne fortsette å leve på samme måten, med store avlinger av svedjerug som de dyrket ved svedjebruk i gammel granskog i utmarka utenfor garden. En svedje i granskog var en prosess på fire år fra man **felte** skogen til man **kunne** høste avlingen av den spesielle toårige svedjerugen. Svedjebruk krever mye mannskap, både i felling av skogen, under brenningen og under innhøstningen. Svedjebruk var derfor et samarbeid mellom flere gardar, innen slekta eller andre kompaniskap, og ofte med hjelp fra personer innen den gruppen som ble kalt *løsfinner*. Løsfinner var mennesker som hjalp til med svedjebruket rundt omkring på gårdene mot betaling av en andel av hva som ble høstet. Ulike deler av svedjingen krevde stor arbeidskapasitet og dette var en gruppe finner som var helt nødvendige for å opprettholde syklusen i svedjebruket. Myndighetene forsto ikke dette og betraktet dem som omstreifere og en forordning forbød dem sågar å «oppholde seg i riket.»

På slutten av 1500-tallet inntraff flere harde uår i Finland samtidig med Sveriges militære aktiviteter overfor Russland. Befolkningen i områdene mot Russland protesterte med oppvigleri på det som denne situasjonen påførte befolkningen. Svenske militæret slo bastant ned slikt oppvigleri gjennom dramatiske slag, der hundrevis av bønder ble drept (Klubbekrigen 1596-97). Denne situasjonen var med på å øke mengden personer som flyttet til Sverige, men det var de store granskogene i Midt-Sverige og inn på Østlandet i Norge som lokket det største antall til å utvandre. Reell utvandring ble det fra første halvdel av 1600-tallet da skogfinner også slo seg ned på norsk side av grensen.

Større bosetting var ønsket politikk både i Sverige og Norge, hovedsakelig fordi dette, på samme måte som i dag, ga økte skatteinntekter til myndighetene/staten.

Av *Finnemantallet* som ble tatt opp i Norge i 1686 ser vi at det allerede i 1686 var bosetting av 1.250 skogfinner i 40 kommuner på Østlandet, fordelt på 7 fylker; Hedmark, Oppland, Akershus, Oslo, Buskerud, Telemark (og Østfold, selv om Østfold ikke er dokumentert i *Finnemantallet*).

Svedjebruket ble forbudt allerede midt på 1600-tallet i annen skog enn den man eide selv. Dette som en konsekvens av den nyoppståtte sagbruksindustriens behov for tømmer. Allikevel fortsatte svedjebruk i en viss skala, det meste kanskje ulovlig, til langt inn på 1800-tallet.

Ettersom skogfinnenes målsetting med utvandringen var å kunne fortsette å leve på samme måte, innebar det at de fortsatte å leve innen hele bredden av sin kultur – med sin spesielle byggeskikk med røykovnsoppvarming, med sine håndverkstradisjoner der neverfletting er det mest karakteristiske, med finsk språk og med det sjamanistiske grunnlaget for natur- og virkelighetstenkning. Skogfinnene som finsk-ugrisk folk har bakgrunn og slektskap til de østlige finsk-ugriske folk, der de fleste folk bor i Russland, mens samer og kvener også er blant finsk-ugriske folk, og derfor med slektskap til skogfinnene, spesielt på det immaterielle område av kulturen.

Det sjamanistiske kulturgrunnlaget skaper og opprettholder lett myter av feiloppfatninger i norsk befolkning, som baserer sin tenkning på Norges vest-europeiske kulturgrunnlag. Dette har skapt en del veldig seiglivet myter som er svært urettferdige overfor skogfinnene. Som den som ofte uttales om skogfinnenes tradisjoner i «*magi og trolldom*». Begrepet *trolldom* har grunnlag i den vest-europeiske perioden 1400-1600-tallet med hekseforfølgelser, og har ingen sammenheng med skogfinner. *Magi* derimot drev skogfinnene med – og det er teknikkene som brukes i kommunikasjon med krefter i naturen i den sjamanistiske naturkunnskapen der alt i naturen er besjelet og derfor kan kommuniseres med. Det er derfor fullstendig feil og sterkt diskriminerende å tenke skogfinnenes *magi* som tilsvarende vest-europeisk *trolldom*.

En annen seiglivet forenklande myte som stadig dukker opp i skrift og på internett, er beskrivelsen av svedjebruk som at «*de tente skogen og sådde rug i aska*». Dette harmonerer for mange med oppfatningen om at skogfinnene drev en enkel, primitiv dyrking som ikke krever spesielle kunnskaper. Virkeligheten er at det å drive svedjebruk i jomfruelig skog i utmark krever veldig mye mer kunnskap enn hva en åkerbruker trenger av kunnskaper for å pløye, harve, så og høste de samme åkrene på innmarka år etter år. Mangelen på faktakunnskap om skogfinnenes kultur gjør at det fremdeles henger igjen en myte om skogfinnene som en primitiv, fattig befolkning.

2. Fornorskningen av skogfinnene startet helt fra innvandringen på 1600-tallet

Skogfinnene hadde allerede før utvandringen fra Finland permanente arvelige slektsnavn. Navn som Härmäläinen, Lehmoinen, Valkoinen, Räisäinen, Paalainen, Pentikäinen, Mulikka og mange andre, og de hadde selvfølgelig finske døpenavn. Minnesmerket Rantala, avduket i 1970 ved Røgden på Grue Finnskog, viser 431 ulike slektsnavn som er dokumentert blant skogfinnene.

Norske myndigheter forsto ikke prinsippet med permanente slektsnavn og fornorsket både skogfinnenes døpenavn og slektsnavn når de ble ført inn i registre og offentlige dokumenter. En tenkt skogfinne *Juha Kirnuinen* kunne derfor bli oppført i offentlige dokumenter som

Johannes Henriksen, dersom hans far het *Heikki*. Fornorskningen av slektsnavnene har i svært stor grad bidratt til å anonymisere skogfinnene i befolkningen, og denne fornorskningen skaper store utfordringer for dagens slektsforskning, ettersom det ikke er mulig å se av navnene i kildemateriale om det er nordmenn eller skogfinner det er snakk om.

Allerede i 1998 markerte vi i høringen til Stortingets behandling av *Europarådets rammekonvensjon om beskyttelse av nasjonale minoriteter* det urettferdige i at fornorskningen tok fra skogfinnene de skogfinske slektsnavnene, og at Navneloven ikke gir mulighet til å ta tilbake slektsnavn som er brukt lenger tilbake enn oldeforeldre, uten at det må søkes om det, med reell risiko for at en søker kan risikere å bli nektet å ta tilbake slektens beviselige finske navn. Det er nettopp eksempler fra nåtid på at én finsk person, nyinnflyttet til Norge, har nektet en skogfinne i å ta tilbake slektsnavnet. Dette er en urett som også Sannhets- og forsoningskommisjonen peker på.

Det er dokumentasjon på at prestene på Finnskogen på 1840-tallet forbød skogfinnene å prate finsk. Prestene var myndighetenes forlengede arm i fornorskningen, noe som skoleverket ble et enda mer aktivt målrettet og effektivt redskap for i grendeskolene i skogfinske områder utover andre halvdel av 1800-tallet. Trykket på fornorskning i skolene førte til at foreldrene konsekvent sluttet å lære barna finsk. Fremdeles lever det personer som husker at foreldrene snakket finsk seg imellom bare når de skulle prate noe som barna ikke skulle forstå. Mange som opplevde dette har vært bitre på foreldrene helt opp i alderdommen for at de ble fratatt muligheten til å lære finsk. De siste på Finnskogen som pratet flytende finsk døde midt på 1960-tallet. Fremdeles er det noen skogfinner som prater norsk med tydelig finsk setningsmelodi.

3. Den skogfinske identiteten vokser fram igjen fra bølgedalen utover 1900-tallet

På 1930-tallet ble det skogfinske på Finnskogen viet stor oppmerksomhet fra Finland, med bl.a. flere «ekspedisjoner» av finske språkforskere som i hovedsak samlet dokumentasjon om det skogfinske språket, men som i tillegg også tok både fotografier og samlet tradisjonsmateriale og gjenstander. Dette materialet er i dag i arkivinstitusjoner i Finland.

Fra rundt 1940 ser vi framveksten av en stolthet til det skogfinske, og det var en rekke faktorer som bidro i den utviklingen; faktorer både fra det skogfinske selv, men også fra omverdenens «oppdagelse» av det skogfinske som et spennende tema. ***Denne utviklingen fra 1940-tallet viser at interessen for det skogfinske ikke var noe som oppsto på slutten av 1990-tallet da de skogfinske museene tok initiativ for å få etablert Norsk Skogfinsk Museum, og et eget museumsbygg i forlengelsen av det.***

- **1940:** *Olaf Lindtorp* hadde siden 1930-tallet drevet et stort arbeid med innsamling av skogfinnenes historie, tradisjoner og folkeminne, og utga sin første bok, *Finnskogens folk*, i 1940. Det var *Finska fornminnesföreningen* i Helsingfors som utga boken, som nr. 4 i sin skriftserie *Kansatieellinen arkisto*. Etter det utga Lindtorp ytterligere fem bøker med tradisjonsmateriale fra Finnskogen, i 1942, 1943, 1946, 1948 og 1954, og da på Olaf Norlis forlag. Hans bøker fikk en meget stor utbredelse på Finnskogen, og bidro både til kunnskap og oppvåkning av interesse og stolthet.

- **1942:** En tydelig markering av framvoksende identitet til det skogfinske var stiftelsen av *Finnetunet* på Svullrya som «sentralmuseum for de norske Finnskogene» i 1942. Det var *Olaf Lindtorp* som var initiativtaker. Verdenskrigen førte til at «identitetsmarkerende» aktiviteter måtte ligge lavt.
- **1953 og 1957:** *Dagfinn Grønøset* utga i 1953 boken *Finnskog og trollskap*, og i 1957 boken *Nitahå-Jussi, Finnskogenes siste vandrer*. Også disse bøkene fikk meget stor utbredelse på Finnskogen, og også ellers i Norge.
- **1955:** *Åsta Holth* utga sin første roman (*Kornet og freden*) i 1955, som den første, sentrale romanen i en trilogi om forteller skogfinnernes historie fra innvandring til bosetting og livet videre på Finnskogen. Holths og Grønøsets bøker bidro i meget stor grad til å innarbeide Finnskogen som kjent begrep med et spennende innhold i stor geografi av Norge.
- **1956:** I 1956 kom *Gunnar Wolds* 1½ time lange dokumentasjonsfilm *Finnskog og trollskap*. Den var produsert på 16 mm film og Wold reiste rundt i stor geografi med visning av filmen.
- **1958:** *Solør-Värmland Finnkulturforening* ble stiftet i 1958 som en norsksvensk interesseforening som arbeidet aktivt med å sette fokus på den skogfinske historien og kulturen, og som fremdeles er en av de svært aktive skogfinske organisasjonene.
- **1970:** Det årlige arrangementet *Finnskogdagene* ble arrangert for første gang, og har siden vært arrangert hvert år i juli på Svullrya på Grue Finnskog, der Finnskogen løsriver seg fra kongeriket Norge og etablerer *Republikken Finnskogen* for tre dager. Som en del av programmet i 1970 var avduking av *Slektsteinen Rantala* ved Røgden, som viser 431 innvandrede skogfinske slektsnavn som er dokumentert i kildemateriale.
- **1970-tallet:** Gruetunet Museum, stiftet i 1942, begynte på 1970-tallet å samle faglitteratur om skogfinnene, og sammen med betydelige innsatser i bevaring og restaurering av skogfinske kulturminner helt fra 1970-tallet, var museet viden kjent for arbeidet med skogfinske tema – bl.a. gjennom artikkelen *Finnekulturen i Norge – berges det som berges kan* (i *Fortidsvern* nr. 4, 1977), og artikkelen *Finnskogprosjektet – bevaring av finsk byggeskikk i Norge* (i *Museumsnytt* nr. 3-4, 1985).
- **1978:** Austmarka Historielag etableres. Laget har pr 2023 ca. 800 medlemmer.
- **1985:** Foreningen Finnskogen starter arbeidet for å samle Finnskogen på norsk og svensk side til «ett rike», med bl.a. å gjennomføre flere grendemøter og å initiere, inspirere og samordne ulike fellesprosjekter, som Finnskogleden, Finnskogen turistinformasjon og flere lokale næringsetableringer. Dette var opptakten til etablering av Stiftelsen Finnskogen.
- **1990:** Skogfinnene ble invitert til deltakelse på den store finsk-ugriske folkemusikkfestivalen i Kaustinen i Finland. Foreningen Finnskogen produserte en vandreutstilling om skogfinnene i Skandinavia til festivalen, og Sinikka Langeland deltok med musikkframførelser. Denne vandreutstillingen gikk på vandring i to omganger på til sammen 2 år i flere områder i Finland, foruten i Sverige og Norge.

- **1990:** Stiftelsen Finnskogen etableres. Åsnes Finnskog Historielag etableres. Laget har i 2023 ca. 320 medlemmer.
- **1990-tallet:** 10 år med årlige ukeslange Kurs i Finnskogkunnskap, arrangert på forsommeren i Nyskoga i samarbeid mellom svenske og norske frivillige lærerkrefter. Kursene utdannet bl.a. bibliotekarer, lærere og personer i historielag, i tillegg til mange allment interesserte.
- **1992:** Finnskogleden åpnes for vandring.
- **1995:** Starten på et flerårig samarbeidsprosjekt med Grue kommune med diskusjoner for utredning av muligheten for etablering av et Naturum Finnskogen og et svedjebBruksmuseum på Finnskogen. Prosjektet konkretiserte seg til diskusjon om etablering av et kulturhus / flerbrukshus / Finnskogens hus på Svullrya, som var tenkt å dekke Finnskogen.
- **1998:** I 1998 var proposisjonen til Stortingets behandling av *Europarådets rammekonvensjon om beskyttelse av nasjonale minoriteter* ute på høring, utsendt av Utenriksdepartementet, og i den saken lå også vurdering og beslutning om hvilke historiske innvandringsgrupper i Norge som oppfylte kriteriene til å få status som nasjonal minoritet.
Ingen i det skogfinske miljøet kjente til dette høringsdokumentet før en kollega i det kvenske miljøet i Nord-Norge ringte Gruetunet Museum med spørsmål om vi hadde sett denne. Da vi fikk en kopi, viste det seg at skogfinnene ikke var nevnt som innvandringsgruppe i det hele tatt; derimot ble det omtalt en østlandsk grein av kvener. Det skogfinske miljøet sendte en høringsuttalelse på 27 sider der det ble forklart forskjellen mellom kvener og skogfinner, både historisk, geografisk og kulturelt. Dette resulterte i at skogfinnene fikk egen status som nasjonal minoritet. Vi opplevde dette som det første eksemplet på stor kunnskapsløshet om skogfinner fra sentrale myndigheter i nyere tid.
- Selv om Norsk Skogfinsk Museum ble etablert først i 2005, er det nødvendig å forstå at det museet som ble etablert da, er en konsolidering av de fire eldre museene på norske delen av Finnskogen som fram til da allerede hadde arbeidet med dokumentasjon, bevaring og formidling av skogfinsk kultur i mer enn 60 år, og hadde store samlinger og store kunnskaper om det skogfinske på alle områder. Norsk Skogfinsk Museum ble etablert som en konsolidering etter akkurat samme mal som andre museumskonsolideringer i museumsreformen. I Kulturdepartementet var imidlertid en konsolidering av museene innen den skogfinske minoritetens museer, ikke i planene for framtidens museumsstruktur i Norge. Derfor ble de skogfinske museenes konsolidering ikke anerkjent som en konsolidering, og da museet ble etablert, ble det skogfinske nasjonale museet plassert på post 78 i statsbudsjettet, og ikke bland museene på posten for Det nasjonale museumsnettverket i Norge. Kulturdepartementet tviholdt på sine forsøk på å få Norsk Skogfinsk Museum under styring av Anno museum helt fram til 2021, noe som bl.a. forsinket prosessen med museets nye museumsbygg med flere år.
- Norsk Skogfinsk Museum var derfor ikke et «nytt museum» slik det ofte ble omtalt, men et museum som arbeidet videre fra den mer enn 60 år gamle virksomheten som spesielt Gruetunet Museum og Finnetunet drev fram til konsolideringen i 2005.

2000-2005: Allerede sist på 1990-tallet ble det holdt flere møter rundt omkring på Finnskogen for å berede grunnen for etablering av et skogfinsk museum i Norge, og for å etablere et solid og godt grunnlag med felles forståelse. I 2000 oppnevnte Hedmark fylkeskommune et utvalg etter initiativ fra Finnskogen bestående av representanter fra ulike institusjoner fra hele Østlandet, med Ragnhild Queseth Haarstad som leder. Konklusjonen i rapporten var: «*Det bør bygges et museumsbygg på Svullrya, Grue Finnskog i gangavstand til Finnetunet.*» Det har ikke vært diskusjon om denne konklusjonen i ettertid. Et interimstyre for etablering av Norsk Skogfinsk Museum, og med mål å få museet inn på statsbudsjettet, ble valgt i 2000. Interimstyret var i virksomhet helt til 2005 da Kulturdepartementet på politisk nivå ga aksept for at Norsk Skogfinsk Museum kunne komme på statsbudsjettet fra 2006. Museet ble derfor stiftet 14. desember 2005.

Selv om Norsk Skogfinsk Museum ble etablert først i 2005, er det nødvendig å forstå at det Norsk Skogfinsk Museum som ble etablert da, er en konsolidering av de fire eldre museene på norske delen av Finnskogen som fram til da allerede hadde arbeidet med dokumentasjon, bevaring og formidling av skogfinsk kultur i mer enn 60 år, og hadde store samlinger og store kunnskaper om det skogfinske på alle områder. Norsk Skogfinsk Museum ble etablert som en konsolidering etter akkurat den samme mal som andre museumskonsolideringer i museumsreformen. En konsolidering av museene innen den skogfinske minoritetens museer var imidlertid ikke en del av framtidens museumsstruktur i Norge i Kulturdepartementets planer. Derfor ble de skogfinske museenes konsolidering ikke anerkjent som en konsolidering, og når museet ble etablert, ble det skogfinske nasjonale museet plassert på post 78 i statsbudsjettet, og ikke bland museene på posten for Det nasjonale museumsnettverket. Kulturdepartementet tviholdt på sine forsøk på å få Norsk Skogfinsk Museum under styring av Anno museum helt fram til 2021, noe som bl.a. forsinket prosessen med museets nye museumsbygg med flere år.

Norsk Skogfinsk Museum var derfor ikke et «nytt museum» slik det ofte ble omtalt, men et museum som arbeidet videre fra den mer enn 60 år gamle virksomheten som spesielt Gruetunet Museum og Finnetunet drev fram til konsolideringen i 2005.

- **2008: DNA-testing:** *Skogfinsk genealogi* ble stiftet i 2008 av Jan Myhrvold og har skapt en enorm interesse for slektsgransking og DNA-tester. Foreningen har, delvis med tilskudd fra Skogfinske interesser i Norge, kunnet la interessante personer i DNA-sammenheng få utføre tester uten kostnader for den enkelte. Men langt de fleste har gjort dette på eget initiativ, og kunnskap på bakgrunn av DNA-testing er utvidet gjennom utallige foredrag. DNA-testing og kildegransking ble grunnlaget for å utvikle en modell som beregnet at ca. 13 % av alle Norges befolkning kan ha gener i større eller mindre grad fra skogfinner, som innebærer rundt en halv million av Norges befolkning. Kunnskapen om dette har i seg selv skapt en ny bølge av interesse for det skogfinske.
- **2013-2021: Kampen for museumsbygg:** Etter den lange kampen for aksept for etablering av Norsk Skogfinsk Museum, ble det en enda lenger kamp for myndighetenes aksept for at Norsk Skogfinsk Museum kunne få bygge et eget museumsbygg. Mye av motarbeidelsen fra spesielt Kulturdepartementet, gikk fremdeles forsøk på å presse museet inn i en større museumsenhet der et annet museum skulle være styrende over Norsk Skogfinsk Museums virksomhet. Se mer om dette i kapittel 5.
- **2022: Det skogfinske flagget:** Styret i Norsk Skogfinsk Museum initierte i 2022 prosjektet for å skape et skogfinsk flagg som kunne være felles for skogfinnene. Det ble sammenkalt til møte med skogfinske organisasjoner på svensk og norsk side, og disse

utpekte en jury som inviterte til åpen konkurranse om hvordan et skogfinsk flagg kunne se ut. Av over 100 innkomne forslag ble det vinnende utkastet vedtatt rundt årsskiftet 2023.

- **2023: Skogfinnenes dag:** Samme jury som kjørte konkurransen som resulterte i det skogfinske flagget fikk som tilleggsoppdrag å finne fram til en dato som kunne markeres som Skogfinnenes dag. Etter en prosess i de skogfinske interesse miljøene falt valget på 21. juni. Skogfinnenes dag ble markert for første gang i 2023 på mange steder på Østlandet, og i Sverige, bl.a. også med flaggheising av flere kommuner.

4. Stiftelsen Norsk Skogfinsk Museum

Norsk Skogfinsk Museum ble stiftet 14. desember 2005 av fire stiftere:

Finnetunet, Gruetunet Museum, Åsnes Finnskog Historielag og Austmarka Historielag.

Museet ble stiftet som en konsolidering etter samme prinsipp som andre konsolideringer av museer i museumsreformen, der Norsk Skogfinsk Museum overtok det faglige, økonomiske og administrative ansvaret for de fysiske anlegg, eiendommer, samlinger og øvrige eiendeler for de eldre museene (stifterne).

4.1 Museets organisasjon

Styret er stiftelsenes øverste organ og har 8 medlemmer; én fra vertskommunen Grue, én fra Innlandet fylkeskommune, én ansattrepresentant og én fra hver av stifterne, mens den stifteren/parten som styrelederen velges fra har to representanter. Det er utarbeidet styreinstruks.

Stifterne/partene: Alle har egne styrer og avholder egne årsmøter.

Partsrådet består av to representanter for hver av stifterne/partene og én representant fra hver av de tre kommunene som museet har anlegg i. Partsrådets viktigste oppgave er å velge representanter til styret, etter forslag fra partene, og om ønskelig å gi uttalelser til saker som legges fram i styret.

Faglig råd består av styrelederne for hver av partene samt museets direktør og faglig rådgiver. Faglig råd er et rådgivende organ for administrasjonen, og en samhandlingsarena mellom partene.

4.2 Norsk Skogfinsk Museums visjon og misjon

Visjon

Norsk Skogfinsk Museum - pådriver og knutepunkt for skogfinsk kultur

Museets oppgave er å være det samlende og representative museum for skogfinnene som nasjonal minoritet i Norge. Museet skal være en proaktiv kraft i utviklingen av skogfinnenes tilgang til, og engasjement i egen kultur, og gjennom dette og formidlingsarbeid ellers, bidra til å gjøre skogfinnene kjent og anerkjent i det norske flerkulturelle samfunn.

Museet skal ha en tydelig og sentral rolle i arbeidet med skogfinsk kultur og historie, og skal bistå myndigheter, organisasjoner, interesser og parter med faglig kunnskap og støtte.

Misjon

Skogfinnenes særegne kulturarv skal utforskes og formidles til folkegruppens egen styrke og stolthet og til samfunnets mangfold.

Misjon er handlingsrettet, hva museet skal være til for, hva det skal utføre. Formuleringen av misjon skal kunne styre innretningen av museets arbeid på både praktisk og ideologisk plan.

Målgrupper

Målgrupper er de som museet retter sin kommunikasjon til. Hvem museet er til for og hva museet mener at de vil.

Museets målgrupper er mange; alt fra den brede allmennheten, til skoler og turister. Men museet skal framfor alt fylle de forventninger som den skogfinske minoriteten har til kunnskap om sin kultur, historie og samtid. Det å skildre de historiske forløp, sette den skogfinske kulturen inn i en moderne sammenheng, kunne svare på og stille spørsmål, og være tilgjengelig og relevant, skal utgjøre det grunnlaget som gjør Norsk Skogfinsk Museum til et attraktivt besøksmål for denne gruppen, så vel som for andre minoritetsgrupper, spesielt i Norden.

Det er viktig at de som har vært, og fremdeles er, berørt av fornorskningen blir hørt og kan kjenne seg igjen. Samtidig må museets budskap knyttes opp til å skape relevans til samtiden, samt peke inn i framtiden.

4.3 Norsk Skogfinsk Museum og frivilligheten

I *Meld. St. 10 (2018 – 2019), Frivilligheita – sterk, sjølstendig, mangfoldig*. Den statlege frivillighetspolitikken understrekes det at frivilligheten ikke er et supplement til offentlig virksomhet. Både i kulturmiljømeldingen fra 2019 og museumsmeldingen fra 2021 påpekes det at frivilligheten har vært og er under press etter museumsreformen. Det er vel liten tvil om at ABM-reformen med langt større museumsenheter har skapt langt større avstand for de frivillige til de som tar avgjørelser – og således med mindre eiendomsfølelse til «sitt» museum.

I Norsk Skogfinsk Museum er det ganske kort avstand mellom dugnadsarbeiderne og museets styre og lønnede bemanning. Alle fire stiftere/parter har hver sin representant i museets styre. Blant museets stiftere/parter er det en meget stor frivillighet, årlig mellom 5-7 registrerte årsverk. Dette utgjør mer enn de 4,7 lønnede årsverk i museet. Dugnadsinnsatsen har en enormt stor verdi på flere måter:

- Viktige oppgaver utføres, som ellers ikke ville blitt gjort.
- Den skaper lagånd og tilhørighet til organisasjonen og museets samlinger.
- Utad er den et bevis på avdelingenes livskraft og levedyktighet.

Det er viktig å opprettholde interessen for dugnadsinnsats og det er viktig å rekruttere yngre, da svært mange av de frivillige er godt voksne.

For museet er det viktig å ivareta de som bidrar med frivillig innsats og gi dem vegledning og nødvendig opplæring. Med en slik tilrettelegging og oppfølging er det veldig mange oppgaver frivillige kan utføre.

I Kulturdepartementets budsjettframlegg for 2024 er lønnede stillinger og frivillighet slått sammen. Norsk Skogfinsk Museum står dermed med 10 årsverk, Denne sammenslåingen gir

et helt feilaktig bilde, da museets årsverk på dette tidspunktet var 4,2 lønnede årsverk, resten var den store frivilligheten av dugnadsinnsats.

4.4 Norsk Skogfinsk Museum og skogfinske organisasjoner

Det er mange organisasjoner både i Sverige og Norge som har den skogfinske kulturen som sitt primære interesseområde.

Skogfinske Interesser i Norge ble etablert i 1999 og er skogfinnens talerør overfor Kommunal- og distriktdepartementet. Den er en nettverksorganisasjon, der de 12 medlemsorganisasjonene har godt over 3.000 medlemmer.

Skogfinneforeningen ble stiftet i 2021. Formålet er å fremme skogfinners identitet, rettigheter og deltakelse som nasjonal minoritet, synliggjøre deres historie og kultur, arbeide for revitalisering av språk, og ellers ta opp saker som er forbundet med dette. Foreningen består av enkeltmedlemmer, med 222 medlemmer per 11.05.2023.

Noen organisasjoner er interskandinaviske: *Solør-Värmland Finnkulturforening*, *FINNSAM (FINNbygder i SAMverkan)*, *Torsby Finnskogscentrum* i Lekvattnet og *Finnskogsmuseet* i Alfta. Norsk Skogfinsk Museum har samarbeid med alle disse organisasjonene i ulike sammenhenger.

5. Arbeid for nytt museumsbygg 2013-2021

For 2014 bevilget Stortinget 2 mill. kr. til et skisseprosjekt for et museumsbygg. Fra kulturdepartementets tildelingsbrev nevnes:

«Utredningen skal belyse forutsetninger, strategier og tiltak for å sikre en god museumsfaglig og organisatorisk utvikling av Norsk Skogfinsk Museum til et adekvat museum for skogfinsk kultur og den skogfinske folkegruppen. Utredningen skal vurdere museets grunnlag, behov og faglige utvikling, og se på mulige synergier i forhold til Hedmark fylkesmuseum.»

Arbeidet ble skissert i tre faser:

1. Kartlegging av grunnlag og oppgaver for Norsk Skogfinsk Museum, som skal gi grunnlag for en vurdering av økonomiske konsekvenser, investering i bygg, infrastruktur, kompetanse, museumsfaglige behov. Kartleggingen skal gi grunnlaget for et rom- og funksjonsprogram; dokumentasjon, samlingsforvaltning, magasin, forskning, formidling, annen virksomhet. Et premiss i fase I er at realisering av nybygg ligger fast.
2. Vurdere museets driftsbehov og organisering for å sikre en god museumsfaglig utvikling av Norsk Skogfinsk Museum. Vurdere fordeler og ulemper med organisatorisk og museumsfaglig samordning med Hedmark fylkesmuseum, herunder også spørsmålet om konsolidering.
3. Prosjektering av nybygg, inkludert arkitektkonkurranse og formidlingskonsept på grunnlag av det programmet som er konkludert i fase I.

Utredningen/rapporten, som omfattet del 1 og del 2 var ferdig 19. juni 2014, utarbeidet av cand. oecon. Stein Storsul, som museet leide inn som prosjektleder. Storsuls beskrivelse av museets situasjon og behov inneholder bl.a.:

- Norsk Skogfinsk Museum er et av de minste museene med statlig driftstilskudd fra Kulturdepartementet, målt etter stab, lokaler til drift, forvaltning, og formidling mv. Samtidig er Norsk Skogfinsk Museum et av Norges største museer, målt etter antall gjenstander i samlingene, antall antikvariske bygninger i stor grad bevart i autentisk kulturmiljø, størrelsen på foto- og boksamling, samt med et betydelig omfang av lydarkiv.
- Det er betydelig avstand mellom de oppgaver museet skal ivareta og ressursene som er tilgjengelig. Museet er derfor i en kritisk situasjon. Om det ikke kommer en løsning på

dette gapet, står museet i fare for å forvitne. Det er stort behov for både lokaler, personellressurser og driftsmidler. Alle disse punktene må løses og museet må tilføres nødvendige ressurser til både investeringer (museumsbygg), flere ansatte og økte driftsmidler.

Rapporten konkluderte med at et museumsbygg, matematisk sett i forhold til samlingenes størrelse, burde være på 5.011 m² (inkl. en bruttofaktor på 0,4), herav magasiner på 2.003 m². Kulturdepartementet uttalte at, siden skogfinnene er en nasjonal minoritet, vil staten dekke svært mye av byggekostnaden, men for et langt mindre bygg. Museet måtte vente i 27 måneder på Kulturdepartementets svar på vårt spørsmål om hvor stort bygg staten ville kunne finansiere. 19. desember 2016 kom svaret; 1.600 m².

Med dette svaret, utlyste museet tidlig i 2017 en åpen arkitektkonkurranse med overveldende respons: 203 utkast fra 17 nasjoner. Vinner ble kåret i desember 2017.

Museet søkte Kulturdepartementet om bevilgning for bygging i 2018, med gjentatt søknad i 2019. Tilsagn om bevilgning til bygging ble gitt på statsbudsjettet for 2021, med 106,6 mill. kr. Museumsbygget var ferdig prosjektert i november 2022, og anbudskonkurranse for bygging ble utlyst. Den sterke prisstigningen på byggevarer medførte et gap på 20 mill. kr. I revidert nasjonalbudsjett for 2023 ble 20 mill. kr. tilført tilsagnet som til sammen ble på 126,6 mill. kr.

Etter gjennomført konkurranse for entreprenør for byggingen ble kontrakt underskrevet før jul i 2023. Beregnet byggetid er ca. 13 måneder. Deretter må bygningen innredes og utstillinger produseres og monteres. Planlegging og til dels produksjon av den store permanente utstillingen er igangsatt og vil gå parallelt med byggingen av museumsbygget. Åpning beregnes å skje på ettersommer/høst 2025.

Bygget har ei grunnflate på 1.620 m², med tillegg av en todelt mesanin på 247 m² til tekniske rom og oppbevaringsrom. I tillegg er det et kjellerareal på 296 m² med et påbudt rom for vanntank, samt lagringsplass for diverse utstyr for vedlikehold av utearealene. Et amfi med scene er planlagt mellom bygget og elva Rotna, i tillegg til parkeringsplass, busslomme og øvrig uteareal.

6. Norsk Skogfinsk Museums samlinger

Med stiftinga av Norsk Skogfinsk Museum i 2005, overtok museet ansvar og forvaltning av samlingene til de fire eldre museene som stiftet museet - etter samme prinsipp som for konsolidering av museer i museumsreformen. Museet fikk derfor allerede fra etableringen betydelige mengder samlinger av gjenstander, fotografier, arkiver, lydmateriale og annen dokumentasjon som de fire eldre museene (stifterne) hadde bygget opp:

- Gruetunet Museum – fra sin etablering i 1942.
- Finnetunet – fra sin etablering i 1942.
- Austmarka Historielag (Austmarka Bygdetun og Holmen Mølle) – fra sin etablering i 1978.
- Åsnes Finnskog Historielag (Faldaasen skolemuseum og garden Tyskeberget) – fra sin etablering i 1990.

Mens tre av stifterne aldri hadde noen ansatte, fikk Gruetunet Museum ansatt bemanning (bestyrer og håndverker) fra 1980/-81, som ga muligheter til å utvide virksomheten både i

engasjement og i geografi, ettersom dette på den tiden var det eneste bemannede museet i Sør-Hedmark, sør for Elverum. Med denne bemanningen la Gruetunet Museum an et bredt og aktivt arbeid i dokumentasjon av den skogfinske kulturen, noe som medførte en betydelig vekst i samlingene.

6.1 Samlingenes karakter

De skogfinske bosettingene er spredt innimellom norske bygder over store deler av Østlandet. Skogfinnene bosatte seg på Østlandet fra midten av 1600-tallet, og ble selvfølgelig en del av den generelle samfunnsutviklingen framover. Det gir derfor ikke mening i å tenke at skogfinnene skulle stagnere i utviklingen med det kulturelle innhold av redskaper, bomiljø og teknikker som de hadde på 1600-tallet. Skogfinnene skaffet seg selvfølgelig de redskaper og moderniteter som ble tilgjengelige i samfunnet, samtidig som mange av de finske tradisjonene levde videre. Dette utviklet innholdet i den skogfinske befolkningen, spesielt på Finnskogen, til å bli et konglomerat av finsk, svensk og norsk. Det er altså en helt meningsløs tanke at museene bare skulle samle på skogfinske gjenstander, når målsettingen er å vise skogfinnenes historie.

Fra rundt 2010 markerte Kulturdepartementet betydningen av at museene i Norge avspeilet samfunnets kulturelle mangfold. Dette var en sterk støtte til de perspektivene som de skogfinske museene hadde arbeidet etter helt fra etableringen. Ettersom den geografi som disse fire museene arbeidet i inneholdt bosetting av både nordmenn og skogfinner, hadde museene i alle år som den største selvfølge bygget opp flerkulturelle samlinger. Disse samlingene gir grunnlag for å formidle både den norske og den skogfinske kulturen, og å sette sammenlignende perspektiver mellom det norske og det skogfinske.

6.2 Størrelsen av Norsk Skogfinsk Museums samlinger

Per 01.01.2023 har Norsk Skogfinsk Museum følgende samlinger:

Antikvariske bygninger	156
Andre bygninger	27
Kulturlandskap	2
Hager / hagelandskap	2
Gjenstander	35.450
Fotografier	377.000
Bøker i biblioteket	55.000
Lydarkiv	800 timer
Privatarkiv	600 arkiver

Samlingene av gjenstander er i stor grad integrert i de besøksanlegg som museet har ansvar for, i interiører av bygningene og som ressurs for publikumsformidling. Museet har liten kapasitet i lokaler beregnet på magasinering av gjenstander.

6.3 Norsk Skogfinsk Museums anlegg og besøkssteder

Museet har avdelinger, anlegg og besøkssteder på 18 ulike steder i kommunene Grue, Åsnes og Kongsvinger – etter tilsvarende prinsipp som andre konsoliderte museer.

Anleggene gir et bilde av variasjon og mangfold i museets anlegg, samtidig som det gir et bilde behovet i administrasjon, drift og vedlikehold.

- **Finnetunet:** Friluftsmuseum på Svullrya. Alle bygningene flyttet hit fra garder på Grue Finnskog og Brandval Finnskog. Reisingen ble påbegynt tidlig på 1950-tallet. Drives i

samarbeid med Finnetunets Venner. 13 antikvariske bygninger og 1 driftsbygning. Guiding på sommeren og etter bestilling gjennom året. Hovedarena under Finnskogdagene.

- **Gruetunet:** Friluftsmuseum bygget opp som hovedgard med husmannsplass og sæter, på Kirkenær. Alle bygningene flyttet hit fra garder i Grue, Åsnes og Kongsvinger. Reisingen ble påbegynt i 1942. Drives i samarbeid med Gruetunets Venner. 25 antikvariske bygninger. Fredet svalgangsbygning. Flere arrangement gjennom året. Guiding på bestilling.
- **Austmarka Bygdetun:** Friluftsmuseum på Austmarka. Bygningene flyttet hit fra garder på Austmarka og Varaldskogen fra slutten av 1970-tallet. Eies og drives av Austmarka Historielag. 12 antikvariske bygninger. Restene av den gamle lokomobilsaga Kiærsaga ligger på området. Flere arrangement på sommeren. Røykbadstue til faste tider vår, høst og vinter.
- **Holmen Mølle:** Intakt og kjørbær mølle bevart på opprinnelig sted av Austmarka Historielag. 1 antikvarisk bygning.
- **Arstun:** Austmarka Historielags møte- og forsamlingslokale med bibliotek og arkiver.
- **Faldaasen skole:** Skolebygning med uthus bevart på opprinnelig sted på Åsnes Finnskog. Eies og drives av Åsnes Finnskog Historielag. 3 antikvariske bygninger. Flere arrangement gjennom året. Guiding på bestilling.
- **Tyskeberget:** Gard bevart på opprinnelig sted på Åsnes Finnskog. Testamentarisk gave til Åsnes Finnskog Historielag, som også driver det. 10 antikvariske bygninger og 3 driftsbygninger. Flere arrangement gjennom året. Guiding på bestilling.
- **Leiråker:** Småbruk bevart på opprinnelig sted ved Svullrya på Grue Finnskog. Testamentarisk gave til Finnetunet. Forfatteren Åsta Holth's småbruk. 6 antikvariske bygninger. Småbruket er senere utvidet med **Finnskoghagen**, ved flytting av en gave med mange hundre pryde- og nyttevekster til eiendommen. *Dikterstien* (merket vandringssti) mellom Svullrya og Leiråker. Åpningstider på sommeren. Hagen åpen hele året.
- **Svullrya Bedehus:** Bevart på opprinnelig sted i Svullrya. Kjøpt av Finnetunet i 1985. 2 antikvariske bygninger. Årlige utstillinger under Finnskogutstillingen.
- **Klokkergarden:** Bevart på opprinnelig sted på Kirkenær. Bygd i 1858 som Grue kommunes kommunehus (formannskapslokaler) og kommunens første faste skolebygning. Kjøpt ved hjelp av Fortidsminneforeningen i 1975. 2 antikvariske bygninger.
- **Orala:** Gard med innmark bevart på opprinnelig sted på Varaldskogen. Kjøpt av Norsk Skogfinsk Museum i 2011. Fredet bygningsmiljø og innmark i 2019. Drives i samarbeid med Austmarka Historielag og Oralas Venner. 15 antikvariske bygninger. Den historiske vandrerruta *Finnskogrunden* går gjennom gardstunet. Åpningstider på sommeren. Guiding på bestilling. Årlig slått av deler av innmark, beitedyr på sommeren og dyrking av poteter/korn.
- **Viberget:** Gard bevart på opprinnelig sted. Gave til museet fra tidligere eier. 10 antikvariske bygninger. Merket vandringssti hit fra Øyermoen. Guiding på bestilling.
- **Helgen Bruk/Kiærsaga:** Lokomobilsagbruk bevart på opprinnelig sted utenfor Svullrya på Grue Finnskog. Kjøpt og restaurert av Gruetunet Museum på 1980-tallet. 3 antikvariske bygninger.
- **Hokåssæterbadstua:** Røykbadstue flyttet fra Brandval Finnskog i 1997. Oppført 1999 på Helgen Bruks område. 1 antikvarisk bygning. Bading på bestilling.
- **Mjølnerstua:** Bolighus på eiendommen for det nye museumsbygget. Dette er bolighuset etter mølleren på den mølla som lå her tidligere, med Rotna som kraftkilde. 1 antikvarisk bygning.
- **Rotnebro:** Bolighus bevart på opprinnelig sted i Svullrya. Innkjøpt som utvidelse av tomtearealet for det nye museumsbygget. Huset beholdes for museets bruk.

- **Tjurabutikken:** Bevart landhandel-bygning og pakkbu etter Tjura Spikerverk. Grues første landhandel fra 1799. Drives av Velforeningen på Tjura som kafé og møtelokale i miljøet av gammel landhandel. Flere arrangement gjennom året. 2 antikvariske bygninger.
- **Skogheim:** Opprinnelig Grue Finnskog Ungdomslags forsamlingshus bygd i 1903 og overtatt av museet i 2016. 3 antikvariske bygninger.

6.4 Magasin for samlinger

I mangel av egnet magasin har først Gruetunet Museum, senere Norsk Skogfinsk Museum, måttet lagre gjenstander og andre samlinger på steder som ikke har vært tilfredsstillende. Museets samlinger er spredt på mange lokaler i tre kommuner. Det største av disse er i leide lokaler, med usikkerhet for langsiktig disponering, og lokalene er ikke store nok til å dekke behovet som museet har for magasin.

Det nye museumsbygget med byggestart våren 2024, vil romme bare ubetydelige lokaler for magasinering av samlinger. Statens begrensning i finansiering av størrelsen på nybygget medførte nedskalering av byggets størrelse til omtrent halvparten av det arealet som var ønskelig. Staten landet på å kunne fullfinansiere et bygg på 1.600 kvm – den samme størrelse som ble finansiert for Saemien Sijte. Staten tok ikke med i betraktningen at Norsk Skogfinsk Museum er adskillig eldre enn Saemien Sijte, og har mer enn ti ganger på store samlinger.

Norsk Skogfinsk Museum ble av Anno museum invitert til å være med på søknad til staten om delfinansiering av et bevaringsbygg (magasin) i tilknytning til Glomdalsmuseet på Elverum. Bygget ble ferdigstilt i 2022 som Anno bevaringssenter. Norsk Skogfinsk Museum har stående invitasjon til å benytte dette fellesmagasinet, men forutsetningen for å plassere gjenstander der er at gjenstandene er katalogisert – noe som museet ikke har kapasitet og bemanning til å gjennomføre per i dag. Uansett vil museet måtte ha et nærmagasin for enkel og direkte tilgang til det vesentlige av skogfinske samlinger. Det vil ikke fungere verken for museets interne arbeid eller for publikums tilgang til samlingene at de er oppbevart 9 mil borte. Det nye museumsbygget vil inneholde museets fotomagasin, mens museets store samlinger av privatarkiver heller ikke vil rommes i museumsbygget.

7. Berging av skogfinske bygninger og fredning.

De eldre skogfinske museene tok allerede fra 1970-tallet det samfunnsansvaret for skogfinske kulturminner som det norske storsamfunn og myndigheter ikke hadde tatt til da, og heller ikke hadde ambisjon om å ta på den tiden.

Spesielt siden 1970-tallet tok Gruetunet Museum tak i arbeidsoppgaver som var åpenbart nødvendige for at kulturminner og annen dokumentasjon for den skogfinske kulturen ikke skulle gå til grunne. Allerede i 1977 forsøkte Gruetunet Museum å sette et aktivt søkelys på situasjonen for bygningsvernet for skogfinske kulturminner gjennom artikkelen *Finnekulturen i Norge – berges det som berges kan* i tidsskriftet *Fortidsvern*. En av bygningene som i artikkelen ble understreket som eksepsjonelt spesiell og verdifull, var badstua med dobbel røykovn på Nedre Øieren på Brandval Finnskog, som den eneste gjenværende komplette bygning i hele verden for denne utviklingstypen. Fra 1977 gikk det 33 år før denne unike bygningen ble fredet, og da som det første fredede skogfinske kulturminnet i Norge. Gjennom disse 33 årene var det Gruetunet Museum sin fortjeneste at bygningen ble vedlikeholdt og overlevde fram til myndighetene tok initiativ til fredning.

På 1980-tallet tok Gruetunet Museum initiativ til et omfattende bergingsprosjekt av skogfinske bygninger; et prosjekt kalt *Finnskogprosjektet*. Mer enn 25 bygninger på Finnskogen i Grue, Brandval og Vinger ble pålagt plåttak og berget fra videre forfall, og for mange av dem ble det gjennomført mer omfattende restaurering og vedlikehold. Dette omfattet bl.a. to av bygningene på garden Nordre Varaldskogen, der museet gjennomførte nødvendig berging og restaurering på flere av bygningene på 1980-tallet for at de ikke skulle gå til grunne. I 2019 ble to av disse bygningene fredet.

Tilsvarende var det for både bygningsmiljøet og kulturlandskapet på garden Abborhøgda på Varaldskogen, der Gruetunet Museum fra 1980-tallet berget bygningene fra fortapelse ved å legge tak, og fortsatte med omfattende nødvendig restaurering og vedlikehold på flere av bygningene, som da var i Statskogs eie. Museet startet med skjøtsel av kulturlandskapet på garden i 1987, og drev det videre i årene framover, dels for å hindre gjengroing, men hovedsakelig for å opprettholde det verdifulle biologiske mangfoldet i slåttemarka på innmarka. Abborhøgda med innmark ble fredet i 2019.

På 1980-tallet kom også en ny kategori av interesse og interesserte personer. Dette var spesielt merkbart ved Gruetunet Museum, som da var det eneste bemannede museet som arbeidet systematisk og kontinuerlig med den skogfinske kulturen i Norge.

Denne kjennskapen til Gruetunet Museums arbeid med den skogfinske minoritetskulturen satte den skogfinsk minoritetens kultur på kartet i museumsvesenets første planer for at minoritetene også måtte med i det totale museumsbildet i Norge. I innstillingen om

Strukturering av det norske museumsvesen av januar 1986 fra Norske Kunst- og Kulturhistoriske Museer (senere Norges Museumsforbund) konkluderes det (side 59):

"Museene for etniske minoriteter (...) har også en nasjonal orientering. Fremtidige utbyggingsplaner bør komplettere strukturen, med kvenmuseum i Nord-Norge og et finnmuseum i Øst-Norge. Ut fra en vurdering av virksomhet og ambisjoner vil Vadsø Museum i nord og Gruetunet i sør-øst være aktuelle."

Styret for Gruetunet Museum vedtok i 1987, på grunnlag av denne innstillingen, å ta på seg et slikt ansvar for den skogfinske kulturen i Sør-Norge, og museet arbeidet etter dette i tråd med det.

Da Riksantikvaren prioriterte arbeid med gjennomgang og fredning av de nasjonale minoritetenes kulturminner fra 2016, hadde Riksantikvaren løpende samarbeid med Norsk Skogfinsk Museum både om forslag til aktuelle kulturminner og om prioriteringer og dokumentasjon. Museets hadde med sin virksomhet siden 1970-tallet god oversikt over skogfinske bygninger over det meste av Østlandet. Framover 2020-tallet og fremdeles, har både Innlandet (Hedmark og Oppland) og Viken fylkeskommuner (Akershus og Buskerud) brukt museet som faglig konsulent i deres videre arbeid med skogfinske kulturminner etter fredningsprosessene. Tilsvarende har det vært også for det skogfinske området Vera i Nord-Trøndelag.

Norsk Skogfinsk Museum har nedlagt betydelige tidsressurser med å bistå Riksantikvaren i dette arbeidet.

På tilsvarende måte hadde Gruetunet Museum allerede på 1990-tallet god oversikt også over bygninger i skogfinske områder i Sverige, og museet ble ved flere tilfeller brukt som faglig konsulent i tekniske bygningsvernarbeider på skogfinske bygninger i Sverige; bl.a. i Mariebergsgogen i Karlstad og Skansen i Stockholm.

På tilsvarende måte er museets kompetanse på finske bygninger brukt i konsulentbistand ved bygningsrestaurering på flere museer i Finland; bl.a. de bevarte opprinnelige gardsmiljøene Telkkämäki i Kaavi i Savolaks og Murtovaara i Valtimo i Nord-Karelen.

8. Framtidige roller og oppgaver

8.1 Offentlige føringer

Europarådets rammekonvensjon om beskyttelse av nasjonale minoriteter av 1. februar 1995 ble ratifisert av Stortinget i februar 1999. Den gir nasjonale minoriteter rettigheter og staten forpliktelser, til bl.a.:

- ✓ å sikre likhet for loven
- ✓ å fremme tiltak for å sikre likestilling mellom personer innen minoritetene og majoriteten
- ✓ å fremme nødvendige forutsetninger for å bevare og utvikle sin kultur
- ✓ beskyttelse mot diskriminering eller fiendtlige handlinger
- ✓ rett til å lære og bruke sitt minoritetsspråk
- ✓ rett til å bruke sitt etternavn/slektsnavn
- ✓ fremme kunnskap om kultur/historie/språk/religion
- ✓ sikre effektiv deltakelse i det kulturelle/sosiale/økonomiske liv og i offentlige anliggender (særlig de som berører minoriteten).

Det vises ellers til «Relevante offentlige dokumenter» bakerst i denne planen.

8.2 Norsk Skogfinsk Museums rolle som museum

Museets sentrale rolle er å være museum med ivaretagelse av stifternes og egne samlinger, samt være nasjonalt museum for den skogfinske minoriteten i Norge. Den siste del av rollen har det vært vanskelig å fylle, grunnet manglende lokaliteter til å motta besøkende, uakseptable driftsforhold og sterk underbemanning i forhold til de store samlingene og oppgaver som knytter seg til de. Museet har derfor i liten grad hatt mulighet til å oppfylle statens krav til et velfungerende museum og også museets egne ønsker for drift og tilgjengelighet for besøkende, forskere og andre til samlingene.

Museets begrensede bemanning har også satt begrensninger for samarbeid med både andre museer i Norge, og med relevante miljøer og institusjoner i Sverige og Finland.

Med et nytt museumsbygg, som ventelig åpner ettersommer/høst 2025, vil de bygningsmessige fasilitetene for besøkende og ansatte forbedres radikalt.

Som utvidelser av rollen som museum, kom det i 2023 to innspill for funksjoner og oppgaver som bør tillegges Norsk Skogfinsk Museum i sammenheng med det skogfinske;

- Forslag fra Sannhets- og forsoningskommisjonen: Kultur- og kunnskapssenter.
- Forslag fra Grue kommune: Kunnskapssenter/bygningsvernssenter.

Vi beskriver disse forslagene og funksjonene nærmere:

8.3 Sannhets- og forsoningskommisjonens forslag i sin rapport

Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport av 1. juni 2023 inneholder meget konkrete forslag til hvilke funksjoner og samfunnsmessige roller som Norsk Skogfinsk Museum bør rustes opp for å fylle for fremtiden.

Sannhets- og forsoningskommisjonen ble nedsatt av Stortinget i 2018. Mandat:

- Å gjøre en historisk kartlegging som beskriver norske myndigheters politikk og virksomhet overfor samer og kvener/norskfinner både lokalt, regionalt og nasjonalt. I ettertid tok kommisjonen selv også skogfinnene inn i mandatet.
- Virkningene av fornorskingspolitikken skal undersøkes. Er det noen ettervirkninger i dag, må disse komme fram i rapporten.
- Foreslå tiltak som bidrar til forsoning.

Kommisjonens forslag er delt inn i fem pilarer; kunnskap og formidling, språk, kultur, forebygging av konflikter og implementering av regelverk.

Her refereres fra forslagene i pilar 3, kultur:

- Kommisjonen foreslår en omfattende og langsiktig nasjonal satsing på samisk, kvensk/norskfinsk og skogfinsk kultur som en del av forsoningsarbeidet.
- Kommisjonen foreslår å styrke de økonomiske rammene for samiske, kvenske og skogfinske kulturturneringer og -institusjoner.
- Kommisjonen oppfordrer nasjonale institusjoner til å etablere tettere samarbeid med samiske, kvenske og skogfinske institusjoner, og til å bidra til synliggjøring, ivaretagelse og formidling av samisk, kvensk/norskfinsk og skogfinsk kultur.
- Kommisjonen foreslår en styrking av det grenseoverskridende samarbeidet om samisk, kvensk og skogfinsk kultur.

Kommisjonen foreslår en styrking av skogfinske, samiske og kvenske kulturinstitusjoner, kulturorganisasjoner og kunstner og kulturmiljøer. Samarbeidet forankres både på nasjonalt, nordisk og internasjonalt nivå, og minoritetene prioriteres innen kunst, kultur, litteratur og film.

Kommisjonen mener at vilkår og ressurser for virksomhet og forvaltning knyttet til sikring av materiell og immateriell kulturarv ikke er tilstrekkelig for å sikre kvensk, samisk og skogfinsk kultur. Det er behov for å gi kvenske og skogfinske kulturminner et lovfestet vern på linje med samiske kulturminner. Dette vil synliggjøre og sikre historie og kulturarv, noe som er av stor verdi for gruppene det gjelder.

Kommisjonen foreslår at *Norsk Skogfinsk Museum/Norjan metsäsuomalaismuseo blir etablert som et selvstendig nasjonalt kultur- og kunnskapssenter for hele den skogfinske minoriteten* (vår utheving).

Norsk Skogfinsk Museum mener at et museum i sin funksjon og virksomhet allerede er et kultur- og kunnskapssenter. Dette gjelder spesielt for Norsk Skogfinsk Museum som allerede arbeider med hele bredden av den skogfinske kulturen, både i dokumentasjon og formidling. Med styrket bemanning vil kapasiteten og bredden i museets arbeid bli langt mer synlig og til nytte for både minoriteten og samfunnet generelt.

Naturlige funksjoner som museet vil bli langt mer aktivt på med nytt museumsbygg og økt bemanning, og som vil utøke museet rolle som kultur- og kunnskapssenter, er bl.a.:

- Være knutepunkt og pådriver i saker som omhandler og berører den skogfinske kulturen.
- Samarbeide aktivt og løpende med organisasjoner og myndigheter.
- Være oppdatert og aktiv med ny teknologi i formidling og tilgjengeliggjøring av dokumentasjonsmateriale; bl.a. for slektsforskning, forskning, skoleverket m.m.
- Delta i, og selv arrangere møter, seminarer, forelesninger, konferanser m.m.
- Arrangere utstillinger som formidler kunnskap og aktualiserer problemstillinger for skogfinnene også i dagens situasjon.
- Utgi egne publikasjoner i tillegg til å bidra med fagartikler i andre sammenhenger.
- Digitalisere og tilgjengeliggjøre dokumentasjon om skogfinnenes historie og kultur, og i dette være en aktiv aktør for å finne fram til slikt materiale, bl.a. i sentrale arkiver i Norge, Sverige og Finland. Dette innebærer nødvendigheten av å ha finskspråklig personale for å kunne finne, skrive av og oversette materiale i arkiver i Finland, som fram til nå er en

uutnyttet ressurs for dokumentasjon – og som blir et stort tilfang til både dokumentasjon, forskning og formidling.

- Ta på seg oppdrag fra både myndigheter, forvaltning om interessemiljøer av oppgaver som bidrar til å styrke det skogfinske.
- Være møteplass for foreninger og personer som har felles interesser tilknyttet museets formål og virksomhet.
- Stille lokaler til disposisjon for andres arrangement og utstillinger innen skogfinske- og flerkulturelle tema.
- Drive aktiv oppsøkende virksomhet i formidling av det skogfinske overfor institusjoner og organisasjoner der det er mer relevant at museet reiser ut.
- Aktivt bidra til opplæring i skogfinske tradisjoner som fremdeles eksisterer og/eller er dokumenterbare, der aktuelle tema er bl.a. sang- og fortellertradisjon, materielle og immaterielle kunnskapstradisjoner, neverhåndverk og andre håndverksteknikker m.m.

8.4 Bygningsvernssenter/kunnskapssenter for skogfinsk byggeskikk og kulturmiljø

En forprosjektrapport fra Grue kommune 23. mars 2023, medfinansiert av Riksantikvaren og Innlandet fylkeskommune, peker på museets som aktuelt for lokalisering av et kunnskapssenter/bygningsvernssenter for arbeid med bygningsvern for skogfinske bygninger.

Rapportens konklusjon er at det er viktig å organisere en skogfinsk rådgivningstjeneste slik at den blir lett tilgjengelig. Også private som eier skogfinske kulturminner har behov for slike tjenester; ut fra erfaring er dette den største gruppen med behov. Rapporten konkluderer med at det er behov for skogfinsk bygningsvernkompetanse over hele Finnskogen, på tvers av kommuner og riksgrensen, og i like stor grad over andre deler av Østlandet. Kartleggingen i forprosjektet viste at kommunene uttrykte behov for tilgang på mer kompetanse om dette.

Forprosjektrapportens viktigste funn er at behovet for å bevare de skogfinske kulturminnene er stort – og at det må gjøres noe nå.

Det blir i rapporten pekt på ulike måter å organisere et slikt senter på. Kontinuitet og varighet er stikkord, likeså at det må konsentreres til det skogfinske og områder med skogfinsk bosetting. Det anses som en fordel å knytte det til en allerede etablert organisasjon, men kan også knyttes til en offentlig institusjon eller organiseres som en selvstendig enhet som en stiftelse, et AS eller liknende. Valg av organisering bør baseres på hva kunnskapssenteret skal inneholde av funksjoner og tjenester.

Rapporten peker på at det kan være en fordel å knytte det til Norsk Skogfinsk Museum, da et slikt senter på den måten tydelig identifiseres som skogfinsk. Det vil samtidig gi synergieffekter med tanke på markedsføring og tilgjengelighet.

Museet ser at en plassering til Norsk Skogfinsk Museum vil være både relevant, praktisk og faglig meget nyttig. Et senter som arbeider med bygningsvern for skogfinsk byggeskikk og skogfinske bygninger vil måtte ha en faglig base i form av kunnskaper og dokumentasjonsmateriale om skogfinsk byggeskikk og skogfinske bygninger. Museet har helt siden Gruetunet Museums tid fra 1970-tallet arbeidet svært mye med dokumentasjon av bygninger, og har et bygningsarkiv med mange hundre oppmålinger med tilhørende fotodokumentasjon av skogfinske bygninger. Museets oppmålinger av mange hundre røykovnsbygninger, i tillegg til historiske oppmålinger, er trolig det største arkivet i Skandinavia av skogfinske bygninger og skogfinsk byggeskikk. I tillegg inneholder museets bibliotek allerede svært mye litteratur om finsk, finsk-ugrisk og skogfinsk byggeskikk. Denne type materiale vil nærmest være en forutsetning for et skogfinsk bygningsvernssenter. Museet har gjennom årene bidratt med hjelp til både institusjoner og private i mange

byggningsvernsaker, i tillegg til de som museet selv har initiert.

Museet ser det naturlig å utvide et slikt bygningsvernssenter til også å omfatte skogfinsk håndverk. Materialkunnskap og teknikker for naturmaterialer vil dels være likartet for bygningsarbeid og en del håndverk; bjørkenever inngikk som et helt sentralt materiale i skogfinsk byggeskikk, både i takteking og andre bruksområder – og never er et helt sentralt materiale også i det skogfinske neverhåndverket: spesielt for neverfletting, men også som helnever. Museet har i perioder diskutert behovet for å sikre opplæring av yngre personer i neverflettingsteknikker. Påbygging med et håndverkssenter vil derfor være en naturlig løsning for dette. Museet har trolig en av de største samlingene av neverarbeider i Skandinavia.

I tillegg til neverhåndverk, er det også tradisjoner i flettverk og ulike teknikker i tekstil, der kontstrikking i Skandinavia er dokumentert til å ha opphav i skogfinske områder, i tillegg til stor utbredelse i Finland.

8.5 Konklusjon på roller for Norsk Skogfinsk Museum

Det er et politisk ønske og mål at museene skal ta et mer aktivt samfunnsansvar og legge til rette for større mangfold og dialog. Det er viktig at museene bidrar til at folk ser og forstår sammenhenger og konsekvenser – at museet skaper refleksjon og debatt.

Norsk Skogfinsk Museum har allerede for lang tid tilbake tatt et aktivt, tydelig og målbevisst samfunnsansvar for det skogfinske. Nettopp denne rollen ligger sentralt i bakgrunnen for etablering av Norsk Skogfinsk Museum. Vi oppfatter det slik at når Sannhets- og forsoningskommisjonen foreslår at museet må få en nasjonal rolle som senter for hele den skogfinske minoriteten, er dette på grunnlag av hva museet allerede er, og har naturlig grunnlag og ambisjon for å være.

På bakgrunn av innspill fra Sannhets- og forsoningskommisjonens og Grue kommunes rapporter, konkluderer Norsk Skogfinsk Museum slik om hvilke roller museet skal ha:

- Være et nasjonalt og selvstendig skogfinsk museum for den nasjonale minoriteten skogfinner.
- Være det nasjonale senteret for kunnskaper og kompetanse om og for skogfinsk kultur i Norge.
- Det opprettes et skogfinsk bygningsvern- og håndverkssenter organisert til Norsk Skogfinsk Museum. Det må lages en plan som grunnlag for å søke om midler til et slikt senter.

9. Norsk Skogfinsk Museum og potensialet i den skogfinske historien og kulturen.

Norsk Skogfinsk Museums primære oppgave har selvsagt vært museumsdrift, med dokumentasjon, bevaring og formidling av den skogfinske kulturen. Nå er målet å bli også et bygningsvern- og håndverkssenter for den skogfinske minoriteten.

I tillegg har museet i årevis vært opptatt av det regionale perspektivet og å bidra til utvikling av bolyst og næringsutvikling, bl.a. gjennom turist- og reiselivsnæringen. Museet har derfor et aktivt samarbeid med *Finnskogen Natur & Kulturpark (FNK)*, der eierne er kommuner i Norge og Sverige, og museet har styreplass i FNK. Museet er også medlem i *Visit Øst-Norge* og samarbeider tett med de skogfinske organisasjonene.

Hva søker turister? Her siteres fra boka *Nordic Perspectives on Nature-based Tourism* av Brudvik og Urbaniak-Brekke (2019), side 50 og 53 (vår oversettelse):

«Markedsundersøkelser viser at for to tredjedeler av turister som besøker Norge er det mest attraktivt å besøke landlige områder og ta del i naturbaserte aktiviteter. Men selv om turistene har høye forventninger til naturopplevelser, har ofte høydepunktene sammenheng med å oppleve lokal kultur.» (---) «Nye trender i naturbasert turisme viser at folk i stor grad søker å realisere viktige sider av livet gjennom ekte stedsbaserte opplevelser, slik som lokal kultur, kulturarv og spesielle steder på landsbygda, lokale produkter og mat. Kunnskap om natur og opplæring i å mestre praktiske ferdigheter er også en betydelig trend.» (---) En annen trend, særlig framtreddende i nordiske land og Alpene, er å oppsøke «autentiske natur- og kulturopplevelser som kobler folk til både natur og lokalsamfunnet, som skaper en følelse av tilknytning eller til og med tilhørighet.»

Den skogfinske kulturen er særegent og har en stor drivkraft relatert til de ovenfor siterte generelle trendene i turisme- og reiselivsnæring.

I regi av Finnskogen Natur & kulturpark drives et prosjekt med utvikling av kortreist mat.

Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport har aktivert interesse for det skogfinske fra nye grupper i samfunnet, samtidig som rapporten åpenbart, ut fra erfaringene etter 1. juni -23, har bidratt til legitimering av å stå fram med skogfinsk avstamning. Rapporten viser at skogfinnenes historie ikke er en mindreverdig historie, men fornorskningen har påført et kollektivt lokk over minoritetens historie og kultur – et lokk som ble lagt i en tid som ligger forut for dagens skogfinner. Vi har sett gjennom sommeren og høsten 2023 at både enkeltpersoner, familier og grupper i markert større antall har stått fram som skogfinner, og med uttalt stolthet i å markere det.

Dette har allerede gjennom sommeren og høsten 2023 resultert i en markert økning i besøk, og markert økning i bl.a. henvendelser og bestillinger av litteratur om skogfinnene på museets nettbutikk.

Det nye museumsbygget vil selvfølgelig bidra til ytterligere økning i besøkstall, der det for første gang i Norge blir en stor permanent utstilling om skogfinnenes historie og kultur i Norge, og med muligheter til å se ytterligere kulturelementer i det fysiske miljøet på friluftsmuseet Finnetunet som ligger i kort gangavstand fra museumsbygget. I museumsbygget vil det også for første gang være mulig å få tilgang til viktige deler av museets store bibliotek med litteratur om skogfinnene i Skandinavia, og med mye litteratur om forholdene i Finland, som relevant bakgrunn og referanse for forståelse av skogfinnenes historie og kultur i Skandinavia og Norge.

Museumsbygget vil bli det selvfølgelig knutepunktet for informasjon og rettledning til besøksmål, severdigheter og kulturminner i skogfinske områder over hele Østlandet, og også på svensk side av grensen.

For å utløse det store potensialet, vil det være helt avgjørende at museet får ressurser til å ansette personell som kan læres opp i den kunnskapen som er nødvendig for å dekke disse funksjonene som vi vet fra mange tiårs formidlingsvirksomhet at svært mange besøkere vil etterspørre. Slike ansatte må være operative med tilstrekkelig kunnskap når museumsbygget åpner i 2025.

Det bor over 2 millioner personer i dagsreiseavstand fra muséet. Museet vil være opptatt av å bidra til å lede besøkende også til andre interessante steder i regionen og dermed bidra til både større kunnskapsspredning og til verdiskaping i større geografi.

10. Norsk Skogfinsk Museum og framtidig behov.

10.1 Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport som faktor i utviklingen – forsoning, konsekvenser og handling

Dersom kommisjonens arbeid ha noen som helst mening, må staten og andre offentlige myndigheter snarlig og kraftig følge opp forsoningstiltak, også overfor skogfinnene.

For Norsk Skogfinsk Museums del handler dette bl.a. om:

- En forsikring fra staten om at museet må få beholde sin status som konsolidert, selvstendig museum, i samarbeid med andre museer, slik det er vanlig i denne sektoren.
- En meget kraftig økning av driftsmidler og stillinger til museet over ganske få år, etter at museet har fått totalt avslag gjennom 14 år på sine søknader om flere stillinger og økte driftsmidler.
- Offentlige bidrag til å opprette et skogfinsk bygningsvern- og håndverkssenter.
- Midler til bygningsmessig å utvikle museet til også å dekke et kultursenter for skogfinsk kultur. I dette ligger bl.a. ytterligere økning av bygningslokaler utover det planlagte museumsbygget. Med dette vil skogfinnene få et kraftsenter, der mange som arbeider for og med den skogfinske kulturen kan samles.
- At museet flyttes fra post 78, Andre museums- og kulturverntiltak til post 70, Det nasjonale museumsnettverket, der de fleste museer i Norge står.
- At staten kompenserer for de midlene som ble trukket vekk i årene 2004 og 2005.
- Staten bør bl.a. gi årlige driftstilskudd over statsbudsjettet til Det primitive teater (Spillet om innvandrerne) på Finnskogen, og til Veresspelet i Nord-Trøndelag, etter tilsvarende prinsipp som for Kvääniteatteri.
- Fornorskningspolitikken hadde som konsekvens at skogfinnene mistet sitt språk – slik målsettingen med politikken var. Det er meningsløst å sette inn store ressurser på å forsøke å revitalisere det skogfinske språket til en så stor gruppe at språket har sjanse til å bli et eksisterende språk – bl.a. fordi skogfinnene som gruppe er spredt over det meste av Østlandet. Som forsoning bør skogfinnene istedenfor språkopplæring kompenseres med at mer aktuelle behov vektlegges kraftig som forsoning.

10.2 Bygningsmessige behov

Norsk Skogfinsk Museums museumsbygg ble kraftig krympet i forhold til det reelle behovet. Dette innebærer at bygget er for lite til å romme store nok lokaler for sentrale funksjoner som bl.a. bibliotek og magasin. Med en utvidet rolle som bygningsvern- og håndverkssenter, er det behov for større bygningsmasse. Her nevnes noen behov:

- Plass til å aktivisere skolelever og andre grupper med aktiviteter. Den eneste plassen for dette i det planlagte museumsbygget er auditoriet, der løsningen vil være at hver gang elever er på besøk, må teleskoptribunen komprimeres. Dette ble bare en nødløsning på grunn av den reduserte størrelsen på bygget.
- Det er behov for større møterom til større grupper der det er aktuelt med bordplass under møtene.

- Verksted for museets håndverkere. Museet leier nå verkstedlokaler 26 km fra museumsbygget, noe som splitter museets bemanning og reduserer effekten av fellesskap i løpende oppgradering av faglige kunnskaper og sosialt miljø, og det reduserer håndverkernes tilgang til museets relevante dokumentasjon i arkivene.
- Det trengs lokaler for det bygningsvern- og håndverkssentere som skal tillegges museet. Dette bør kombineres med museets verksted, og må i tillegg inneholde lokaler for kontorer, arkiver, møterom m.m.
- Gjestekontorer, som arbeidssted for forskere og andre som ønsker å studere materiale (litteratur, kart, arkiver, gjenstander, foto og annet).
- Gjestekontor som kontorplass for samarbeidende skogfinske organisasjoner, som vil kunne bidra med dokumentasjonsmateriale som er attraktivt for mange besøkere – bl.a. i slektsforskning.
- Det er helt nødvendig å ha et nærmagasin tilgjengelig i det daglige arbeidet, både i museets interne arbeid, og for å kunne respondere raskt overfor henvendelser og besøk. Annos fellesmagasin ligger 90 km unna, og det vil være både tidsforbruk og byråkratisk å hente gjenstander derfra.

Konklusjon:

Det foreslås å nedsette ei arbeidsgruppe for å analysere ytterligere plassbehov, bl.a. med tilleggsrollen som skogfinsk bygningsvern- og håndverkssenter lagt til grunn.

10.3 Behov for stillinger

I forprosjektrapporten datert 19. juni 2014 ble det skissert et behov for 15,1 stillinger. Med bakgrunn i Sannhets- og forsoningskommisjonens forslag om omfattende og langsiktig nasjonal satsing på samisk, kvensk/norskfinsk og skogfinsk kultur som en del av forsoningsarbeidet og dens forslag om å styrke de økonomiske rammene for samiske, kvenske og skogfinske kulturnæringer og -institusjoner, foreslås en kraftig opptrappingsplan for Norsk Skogfinsk Museum som et kultur- og kunnskapssenter for den skogfinske minoriteten i Norge. Når museet utvikles med kultursenterfunksjoner og et bygningsvern- og håndverkssenter, vil behovet for stillinger bli mer omfattende enn foreslått i rapporten fra 2014.

10.3.1 Dagens stillinger

Museet har i dag (januar 2024) 4,8 aktive årsverk: Direktør (100 %), faglig rådgiver (100 %), håndverkere (150 %), hagegartner (50 %), spesialkonsulent (50%), renholder (10%) og museumsmedarbeider (20 %).

I tillegg må den store frivillige innsatsen/dugnaden nevnes. Den tilsvarer årlig 5-7 årsverk. Tilleggsbevilgningen på 2 mill. kr. i driftstilskudd i revidert nasjonalbudsjett for 2023 er vedtatt brukt til konservator (100 %) og spesialkonsulent med museumsfaglig utdanning (50 %, kombinert med en eksisterende 50 % stilling). Konservator er ikke tilsatt, men med denne vil NSM ha 5,8 årsverk.

10.3.2 Tanker til grunn for stillingsbehovet ved museet

Det tas sikte på at det nye museumsbygget skal være åpent hele året. I perioder med liten aktivitet/færre besøkende, vil det planlegges alternative oppgaver for noen av stillingene.

Innen museumsvirksomhet i dag er det veldig mange fagsektorer og spesialiteter. Ikke alle museer kan forventes å ha alle disse. Det gjelder også for Norsk Skogfinsk Museum. ***Men museet må ha stillinger som dekker museets bredde i virksomhet, oppgaver og spesialiteter.***

Det skogfinske er en spesialitet der det er nødvendig med kunnskaper om skogfinsk kultur og skogfinsk geografi i arbeid med både samlingsforvaltning, feltarbeid, dokumentasjon, arkivarbeid og formidling.

Dette skaper utfordringer for museet i at personer som ansettes bør bli lenge i stillingene, nettopp for at opplæringen i det skogfinske skal ha langsiktig verdi. For å holde på ansatte må museets være et attraktivt sted å arbeide. I denne attraktiviteten ligger også, etter vår erfaring, de ressurser som museet har i form av lokaler, utstyr og utviklingsmuligheter for den ansatte.

11. Norsk Skogfinsk Museums behov for stillinger med nytt museumsbygg og mange års etterslep i bevilgninger

Norsk Skogfinsk Museum har ved starten av 2024 ikke stillinger for å kunne drifte det kommende museumsbygget rent teknisk, og heller ikke i forhold til den økning i besøk som dette vil medføre fra sommeren 2025.

Med de svært knappe ressurser Norsk Skogfinsk Museum har hatt siden konsolideringen som stiftelse i 2005, har det ikke vært mulig å oppfylle verken statens krav til å ta igjen etterslep, eller egne ambisjoner for virksomhet og aktivitet. Den meste arbeidsinnsatsen har måttet prioriteres til løpende drift, og mye av det løpende arbeidet gjennom mer enn 10 år har det vært nødvendig å til kampen for å få aksept for å kunne bygge et museumsbygg, og statens finansiering av dette. Museet har hvert år de siste 15 år hatt nye stillinger på budsjettet til Kulturdepartementet. Disse stillingene har vært for å kunne ta et kraftigere tak i museets samlingsforvaltning – som er et stående krav fra departementet i de årlige tilsagnsbrevene. På denne bakgrunnen er det ikke å forundres over at Norsk Skogfinsk Museum ikke får så god vurdering i Kulturdirektoratets rapport «Museene i 2022».

Med det nye museumsbygget, med ferdigstillelse sommeren 2025, oppstår en dramatisk fortetting av behovet for stillinger i årene 2024 og 2025. Dette behovet er nærmere utredet for Kulturdepartementet og Kulturdirektoratet som vedlegg til museets budsjettsøknad for 2025.

I sammenhengen her, viser vi konklusjonen for museets opptrappingsplan for 2024 og 2025, som ligger i vedlegget til budsjettsøknaden for 2025:

11.1 Plan for stillingsutvikling for 2024-2025

År	Type stilling	Stil- lings-%	Stillingens funksjon, oppgaver, arbeidsområde m.v.
2024	Konservator 1 (Dekkes av ekstrabevilgningen i 2023 og besettes vinteren 2024.)	100	Det har lenge hastet med å få denne stillingen på plass for å få overlapping med faglig rådgiver, både når det gjelder kunnskaper om skogfinsk kultur og museets samlinger.
2024 (oktober)	Driftsoperatør / vaktmester for det nye museumsbygget	100	Museumsbygget er på 1.620 m ² , med mye tekniske og elektroniske styringssystemer. <i>Stillingen må være på plass under entreprenørs testkjøring av bygget, og før bygget overleveres byggherre</i> (ventelig senhøsten 2024), da 1 års prøvedrift innledes våren 2025, der feil og mangler kan avdekkes. Det er helt vesentlig at

			driftsoperatøren er med fra siste del av byggingen, for å få nødvendig innsikt og opplæring.
2025 (februar)	Resepsjonist / publikumsvert	100 + 50	Museet skal ha helårsåpent. Resepsjonisten er publikums møte med museet. Den har oversikt over alt i bygget, kan svare på alle spørsmål om skogfinsk kultur og har ansvar for billettsalg, museumsbutikken, varebeholdning, bestillinger, booking mm. På grunn av helgeåpent og ferieavvikling må stillingen bemannes av 2 personer. <i>Stillingene må være på plass snarlig etter årsskiftet 2024/25 for opplæring i kunnskaper om det skogfinske, og være med under montering av den permanente utstillingen.</i>
2025 (januar)	Administrasjonsleder	100	Museumsbygget vil medføre en betydelig økning i administrasjon, regnskap, budsjett, lønninger, fakturering osv. Stillingen er for å avlaste oppgaver som direktøren har utført hittil. Skal også ha oppgaver som museets IT-person.
2025 (januar)	Bibliotekar (vakant stilling)	100	Museet hadde tidligere ansatt bibliotekar, men stillingen ble omgjort til håndverkerstilling, grunnet vedlikeholdsbehovene i den store bygningsmassen, ettersom det ikke ble økning i driftstilskudd for nye stillinger. <i>Bibliotekaren er nødvendig for innflytting av biblioteket i det nye museumsbygget, og for å påbegynne å ta igjen det store etterslepet på flere titusen bøker som skal registreres, katalogiseres og klassifiseres i BIBSYS.</i>
2025 (april)	Formidler / guide – også i kombinasjon med Finnetunet	100	Formidler i museumsbyggets utstilling og auditorium for skolebesøk og generelle grupper, og også på Finnetunet. <i>Må være på plass fra tidlig sommer 2025, for opplæring i det skogfinske.</i>
2025 (mai)	Fotograf / bildearkivar	100	Ansvar for fotoarkivet, med arkivering, identifisering, registrering, digitalisering, gjenfinning og tilgjengeliggjøring. Og i tillegg oppgaven med løpende fotodokumentasjon av skogfinske tema i felten. I museumsbygget blir det klimastyrt rom for fotoarkivet og arbeide med foto. <i>Fotografen må være med ved innflytting og organisering av arkivet.</i>
2025 (august)	Renholder	90	Museumsbygget vil medføre langt større besøkstall og økt behov for løpende renhold på et langt større areal, også i ferier, og iblant også i helger. 2 personer i 50 + 40 % i tillegg til 10 % allerede.
2025 (oktober)	Museumspedagog	100	Ansettes høsten 2025, med utarbeidelse av pedagogiske opplegg for skoler og allmuen for

			2026, både for utstillingen i museumsbygget, og for formidlingen på museets 6 anlegg som har sommeråpent. Formidlere og guider må opplæres kontinuerlig i det skogfinske.
	Minoritetsfaglig stilling for det skogfinske	100	Stillingen skal ha ansvar for minoritetsspørsmål ved museet, både i museets virksomhet og utad. Den skal være pådriver, holde kurs, foredrag, seminarer, publisere, og delta nasjonalt og internasjonalt på møter og konferanser. Stillingen vil dekke viktige funksjoner som faglig rådgiver og direktør har hatt fram til nå.
	Håndverker / leder for håndverkerne	100	Faglig rådgiver har hatt denne funksjonen, ut fra kunnskaper om skogfinsk byggeskikk og 50 års erfaring. Dette er ny stilling for å dekke den funksjonen.
	Arkivar	100	Ansvar for museets arkiver – både museets driftsarkiv, museets arkiv med bygningsdokumentasjon, museets lydarkiv og museets store samlinger av privatarkiver. Registrering, digitalisering, tilgjengeliggjøring m.m.

Flere av de oppførte stillingene planlegges noe ut i ansettelsesåret, ut fra det tidspunkt de vil være nødvendige i forhold til utviklingen med museumsbygget, noe som vil gi redusert lønnskostnad det første året.

De oppførte stillingene gjelder først og fremst for å dekke museets vitale funksjoner som museum. Museet er i gang med å planlegge den utviklingen som vil være nødvendig for å dekke de utvidede samfunnsroller og funksjoner som bl.a. Sannhets- og forsoningskommisjonen markerer for museet.

Det årlige, statlige driftstilskuddet til Norsk Skogfinsk Museum for 2024 er 6,550 mill. kr, fra Innlandet fylkeskommune 793.000 kr, og fra vertskommunen Grue 100.000 kr. Museets egeninntekter er på 2,02 mill. kr.

Med grunnlag i Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport mener Norsk Skogfinsk Museum at vi har grunn til forvente tiltak for forsoning som reelt veier opp for den urett som kommisjonen påpeker også er begått mot skogfinnene, helt fra innvandringen og fram til nylig i kampen for museumsbygg. Det har i mange år vært en unison støtte og forventning i hele det skogfinske miljøet for at Norsk Skogfinsk Museum må løftes opp på et økonomisk og bemanningsmessig nivå som gjør det mulig å synliggjøre, formidle og kontinuerlig drive arbeidsinnsatser for å veie opp alt det som storsamfunnet har forsømt av dokumentasjon, bevaring og formidling av skogfinnenes bidrag i Norges kulturinnhold og historie.

Museet er nå på et punkt i utviklingen der nye stillinger vil være helt avgjørende for museets mulighet til å kunne åpne museumsbygget til planlagt tid, og avgjørende for om museet vil kunne dekke de forventninger som er til museets kapasitet og handlekraft med det nye museumsbygget. Stillingene vil også skape den kapasitet som vil oppfylle statens forventninger og krav til museets virksomhet til å ta igjen etterslep i samlingsforvaltningen.

Museet har behov for at nye stillinger tilknyttet driften av museumsbygget kommer på plass allerede i 2024, mens flere fagstillinger forventes å kunne finansieres fra 2025.

12. Behov for økonomisk utvikling av Norsk Skogfinsk Museum de nærmeste årene

De årlige driftstilskuddene har gjennom svært mange år ikke holdt tritt med inflasjon og lønns- og prisutviklingen og museet har måttet redusere noe i antall stillinger, som var nede i 4,2.

Bruttobudsjettet i 2023 var på 6,02 mill. kr, inntektene var 5,75 mill. kr. (underskudd 0,075 mill. kr.). Det statlige driftstilskuddet for 2023 var 3,355 mill. kr., fra Innlandet fylkeskommune 0,7 mill. kr. og fra vertskommunen Grue 0,1 mill. kr. Egeninntektene var 2,02 mill. kr.

15 år på rad har museet søkt om økt driftsstøtte for økt antall stillinger, uten respons. I revidert nasjonalbudsjett for 2023 ble det bevilget ytterligere 2 mill. kr., uten garanti for videreføring. Styret har vedtatt at disse skal brukes til nye stillinger.

Museet har i alle år drevet forsvarlig i forhold til sine budsjett. Det nedstående er utledet fra stillingsbehovet som er satt opp i forrige kapittel.

13. Forslag til oppfølging med videre utredninger og planer

Det er mye som må utredes. Her nevnes en del av oppgavene:

- A. Et skogfinsk bygningsvern- og håndverkssenter. Innholdet skal konkretiseres, som grunnlag for å søke midler. Arbeidsgruppa gis også i mandat å utrede bygningsmessige tiltak både for et skogfinsk håndverkssenter og for å skape et skogfinsk kultursenter, med mulighet til å samle skogfinske organisasjoner på ett sted.

Forslag: Det lages egen sak til styret, med forslag til mandat og sammensetning av ei arbeidsgruppe.

- B. Arbeide overfor staten med at Norsk Skogfinsk Museum må flyttes fra kap.328, post 78 Andre museums- og kulturverntiltak til post 70, Det nasjonale museumsnettverket, der de fleste museer i Norge står.

Forslag: Saken tas på ny opp med KUD

- C. Planlegge drift etter at det nye museumsbygget er åpnet, herunder åpningstider, utleie av aktuelle rom, bærekraftig drift i forhold til natur og miljø etc. Det siste innebærer også samarbeid med bl.a. reiselivsaktører.

Vedtak: Direktøren har ansvar for å lage en plan, som framlegges styret innen juni 2024.

Vedlegg: Relevante offentlige dokumenter

- Europarådets rammekonvensjon om beskyttelse av nasjonale minoriteter av 1. februar 1995.
- St.meld. nr. 49 (2008-2009); Framtidas museum. Forvaltning, forskning, formidling, fornying.
- Meld. St. 16 (2019-2020); Nye mål i kulturmiljøpolitikken. Engasjement, bærekraft og mangfold.
- Meld. St. 12 (2020-2021); Nasjonale minoriteter i Norge. En helhetlig politikk.
- Meld. St. 23 (2020-2021); Musea i samfunnet. Tillit, ting, tid.

- NOU 2023:10; Leve og oppleve. Reisemål for en bærekraftig fremtid.
- «Et kunnskapssenter for skogfinsk byggeskikk og kulturmiljø.» Forprosjektrapport 23. mars 2023 fra Grue kommune, medfinansiert av Riksantikvaren og Innlandet fylkeskommune.
- «Sannhet og forsoning – grunnlag for et oppgjør med fornorskingspolitikk og urett mot samer, kvener/norskskinner og skogfinner.» Rapport til Stortinget fra Sannhets- og forsoningskommisjonen, avgitt 1. juni 2023.